

LA FUNDACIÓ DEL MONESTIR DE SANT MARÇAL DE MONTBLANC (1391)

Jaume RIERA i SANS

Fa anys, durant una recerca feta a l'Arxiu Reial de Barcelona, pensant en un treball ben aliè a la història dels monestirs catalans, vaig trobar alguns documents molt expressius, tots de l'any 1391, que parlaven de la fundació d'un monestir a Montblanc, servit per monjos benedictins, al mateix lloc on hi havia l'hospital de Sant Jaume i de Sant Marçal, fundat l'any 1339.

La lectura recent d'alguns treballs arqueològics referents a l'actual capella de Sant Marçal, m'ha fet veure que no se sabia res del canvi de destinació que començà a donar-se a l'edifici cinquanta anys després d'haver estat adaptat a la seva funció primitiva.⁽¹⁾

De fet, com revelarà clarament el nostre comentari, la fundació d'un monestir de monjos negres a Montblanc s'ha de considerar episdica i efímera, sense arrelament ni continuïtat; tant, que no n'ha quedat memòria col·lectiva ni gaires proves més, segurament, que els cinc documents que vaig tenir l'ocasió de trobar als registres de la cancelleria reial, ara transcrits a l'Apèndix d'aquestes notes de co-

(1) J. A. ADELL GISBERT, *L'hospital de pobres de Santa Magdalena de Montblanc i l'arquitectura hospitalària medieval a Catalunya*, "Acta historica et archaeologica medievale" 4 (Barcelona 1983), pàgs. 239-263. E. LIAÑO MARTINEZ, *Contribución al estudio del gótico en Tarragona*, Tarragona 1976, pàgs. 143-152. El títol d'aquesta obra és, evidentment, equivocat, des del moment que no s'hi estudia cap monument de Tarragona.

mentari. Jugant amb el sentit precís de les paraules, doncs, no hi hauria inconvenient a afirmar que el monestir, per bé que fundat, no arribà mai a existir (2).

Des del punt de vista de la història local, però, l'anècdota i les circumstàncies d'aquesta fundació no manquen d'interès ni d'importància, i encara menys, penso, des del punt de vista arqueològic. Coneixent ara l'inici de transformació donat a l'edifici l'any 1391, crec que es podrà trobar una explicació satisfactòria a les incongruències arquitectòniques que els entesos descobreixen en les restes actuals, quan diuen que no es corresponen gaire a les d'un hospital de mitjan segle XIV. És ben lògic, efectivament, que no tingui aspecte d'hospital fundat l'any 1339 un edifici que el 1391 fou començat a convertir en monestir.

Els cinc documents que publico a l'Apèndix són, com deia, molt expressius quant al fet mateix de la fundació; no ho són tant, en canvi, pel que fa a la determinació clara i inequívoca del personatge que en fou el promotor, i, encara menys, sobre les seves intencions. Si els prenem al peu de la lletra, penso que el triumfalisme i les frases retòriques dels documents portarien el nostre comentari cap a unes deduccions equivocades i bastant allunyades de la realitat dels fets i de les intencions.

El tenor del quart document, per exemple, podria induir-nos a creure, en una lectura isolada sense context, que la iniciativa partí de la persona del rei Joan I i de la seva devoció a sant Marçal, des del moment que diu que el monestir ha estat "per nós començat construir en la villa de Muntblanch (...), per la gran devoció que havem en sant Marçal". Seria equivocat prendre aquestes frases al peu de la lletra. Són fórmules retòriques i no reflecteixen més, en aquest cas, que la tendència comuna de les autoritats públiques a atribuir-se les iniciatives privades que, com la present, requereixen la seva intervenció per dur-se a terme. La devoció de Joan I a sant Marçal era genèrica, i si bé és cert que col·laborà a la construcció del monestir fent expedir de franc el diploma fundacional i algunes altres cartes que, com el mateix document núm. 4, possibilitaven la col·lecta dels diners necessaris per a l'obra, seria abusiú deduir-ne, com fa ell, que en fos el promotor.

(2) No hi ha mencions d'aquest monestir a l'obra clàssica de L. H. COTTINEAU, *Répertoire topo-bibliographique des Abbayes et Prieurés*, Macon, 3 vol., 1939-1970. Tampoc no en parla A. PLADEVALL, *Els monestirs catalans*, Barcelona 1970.

Tres dels altres documents de l'Apèndix atribueixen plenament la iniciativa als prohoms de Montblanc i a llur devoció i zel per la glòria de Déu i les obres de caritat: ho diuen expressament les súplices del rei Joan (doc. 1) i de l'infant Martí al papa (doc. 5), i ho ratifica el privilegi reial fundacional (doc. 2). Fins i tot els títols de les còpies registrals dels dos primers documents són, en aquest punt que ara intentem dilucidar, prou eloqüents: "Pro hominibus ville Montisalbi", "Ville Montisalbi".

No hi ha cap inconvenient a admetre que foren els regidors municipals de Montblanc els qui sol·licitaren a la cancelleria de Joan I el privilegi de fundació firmat pel rei (doc. 2), i pagaren els deu sous jaquesos que costà la súplica de Joan I al papa perquè expedís la butlla necessària per a la fundació (doc. 1); però es fa difícil d'admetre que la iniciativa de la fundació d'un monestir partís de les autoritats municipals sobtadament, *ex nihilo*, i, encara, col·lectivament. No tinc gens la intenció de regatejar la glòria, gran o petita, que correspon als prohoms de Montblanc en la seva intenció lloable de fer figurar la vila en les llistes de monestirs benedictins (així com en el fracàs de no haver-ho aconseguit encara avui); el cas és, tanmateix, que si volem entendre el significat de la fundació del nou monestir, hem de situar-nos en el seu context històric, fer atenció a tots els personatges que els documents mencionen, i localitzar el qui hi tenia un interès efectiu. A més del rei, de l'infant Martí i dels prohoms de Montblanc, hi havia algú que estava molt interessat, personalment, en la fundació del monestir. Si intentem penetrar dins la trama dels fets, sense deixar-nos fascinar per la retòrica dels documents, descobrirem que el veritable promotor del nostre episodi no és el rei, ni els prohoms de Montblanc, ni el zel per la glòria de Déu, sinó l'ambició personal d'un personatge obscur i, com veurem, molt espavilat: un monjo de l'abadia de Sant Marçal de Llemotges.

A Llemotges, ciutat de l'Aquitània, en una abadia de monjos negres, hi havia a l'Edat Mitjana el sepulcre de sant Marçal, primer evangelitzador de la contrada. No se'l tenia per màrtir però sí per deixeble de Jesucrist, amb categoria d'apòstol, i les edicions modernes del Martirologi, en fer-ne commemoració del 30 de juny, encara es fan ressò de la fama dels seus miracles.

D'acord amb la tradició benedictina, en aquest cas ben justificada, l'abadia de Llemotges tenia un hospital annex per als pelegrins, indigents i malalts que hi acudien a la recerca d'algun favor o miracle particular, de manera que la gran majoria dels documents que es refe-

reixen a l'abadia de Llemotges mencionen sempre, conjuntament, el seu hospital.

Com tantíssims altres santuaris medievals, l'abadia de Llemotges obtingué butlles papals que li concedien l'exclusiva de superior patronat i administració de totes les esglésies, ermites i capelles d'arreu dels països cristians dedicades al seu sant patró, sant Marçal, a més de totes les confraries, almoines i llegats testamentaris fets en el seu nom. A través d'una xarxa complexa de procuradors i col·lectors, amb llurs respectius substituïts i delegats, l'abat de Llemotges difonia el culte a sant Marçal i alhora el centralitzava sota la seva direcció (3). De tant en tant, els procuradors del santuari, degudament autoritzats, recorrien les nostres terres exposant els miracles del sant i les necessitats de l'hospital, predicant les indulgències concedides als fidels que hi apliquessin almoines, i, no cal dir, recollint-les efectivament per conduir-les, en principi, teòricament, al seu centre de destinació.

Potser no sabríem gaire cosa d'aquest aspecte de la religiositat popular medieval si la predicació d'indulgències i la col·lectoria d'almoines en favor dels santuaris no hagués constituït una veritable plaga social i no comptéssim amb nombrosos documents reials, papals i

(3) Com a il·lustració del funcionament d'aquesta xarxa, reproduïxo a continuació uns fragments d'una substitució de procurador, datada a Barcelona el 12 de maig de 1373: "*No-verint universi quod ego, Bernardus de Planchol, presbiter, procurator ad hec et ad alia una cum quibusdam aliis et in solidum constitutus a venerabili et religioso fratre Johanne de Stagno, monacho et magistro operis monasterii beati Marcialis lemovicensis et hospitalis ejusdem monasterii, prout de dicta procuracione plene constat per instrumentum publicum inde factum per Laurencium Ala Expleyta lemocinensis, auctoritate apostolica et imperiali notarium publicum, sigillo operis dictorum monasterii et hospitalis impendenti sigillatum, actum Lemovicis die XXVIII^a mensis marcii anni a Nativitate Domini M.^oCCC.^o LXX.º secundo indiccione decima pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Gregorii divina providencia pape XI.º anno secundo, nomine et auctoritate dicte procuracionis et ex potestate michi in eadem attributa et concessa, revocando omnes procuratores per me dicto nomine usque in hunc presentem diem vigore dicte mee procuracionis substituo et ordino vos, Jacobum Rocha, civem vicensem, et Petrum Saurini, civem Gerunde, licet absentes tanquam presentes et utrumque vestrum in solidum (...), procuratores meos dicto nomine certos et speciales ad petendum, exhiendum, procurandum, recipiendum, recuperandum, congregandum et colligendum nomine monasterii, operis et hospitalis beatissimi Marcialis predicti et me eorum nomine, omnes questias, elemosinas, confratrias, vota, dimissa, legata, mutua et quecumque alia jura et alia caritatis subsidia que a Christi fidelibus debentur, legabuntur et dabuntur seu dari et legari contingerit aut alio quovis modo, titulo, jure, causa vel racione a quibuscumque personis cuiuscumque gradus, status et condicionis existant in civitate et provincia Terrachone, tam cum cartis quam sine cartis, et omnia alia bona, res, instrumenta et scripturas et alia jura ad opus monasterii et hospitalis supradicti spectancia et spectatura a quibuscumque personis detineantur seu possideantur in dictis civitate et provincia Terrachone quibuscumque racionibus, juribus sive causis (...), et falsos questores et procuratores dictorum operis, monasterii et hospitalis beati Marcialis inde accusare et ipsos puniri facere fortiter et districte (...)*": AHPB, Notari Antoni Bellver, *Manual de vendes*, 1370-1383, fol. 35r-36r.

episcopals que intentaven posar una mica d'ordre —sense aconseguir-ho, és clar— a tantes col·lectories d'almoines i vendes d'indulgències en règim d'exclusiva, font de corrupteles i estafes de tota mena, amb una picaresca inacabable (4). Si no volien trobar-se amb dificultats greus, els procuradors dels santuaris i advocacions, abans de començar la seva activitat, havien de sol·licitar llicències o patents de les autoritats eclesiàstiques dels districtes on pretenien actuar, a més de les cartes de protecció reial, sense les quals era inútil que reclamessin l'auxili dels oficials reials en cas d'alguna violència o extorsió (5). Els formularis de documents reials i episcopals preveien la concessió de patents, llicències i cartes de protecció d'aquesta mena, com una cosa habitual (6).

Quan el draper Jaume Marçal, l'any 1339, disposà en el seu testament que es construís una capella-hospital en una finca urbana de Montblanc que li pertanyia, sota l'advocació de sant Jaume i de sant Marçal, (7) és molt probable que no preveïés que un dia, si algun procurador de l'abat de Sant Marçal de Llemotges descobria l'existència d'aquesta capella-hospital, podria invocar butlles papals que li'n concedien l'administració en exclusiva. No veig que hi hagi indicis, però, per suposar que en el cas de l'hospital de Montblanc hi hagué cap intent d'usurpació o ocupació violenta de les rendes i de l'administració per part de ningú. Al contrari; el to de concòrdia pacífica que revelen els documents de l'any 1391, més aviat fa pensar que entre el monjo procurador de l'abadia de Llemotges i els prohoms de Montblanc s'establí un acord perfecte de voluntats per tal de potenciar aquell hospital, fins aleshores amb vida precària, en un monestir pròsper, amb església, claustre i campanar, i també amb hospital, destinat, al seu torn, a ésser el centre de la irradiació del culte a sant Marçal a la part deçà dels Pirineus.

(4) Hi ha un estudi molt complet d'aquesta problemàtica, referit exclusivament a les indulgències concedides a les almoines destinades a la construcció de catedrals franceses: "Revue d'Histoire Ecclésiastique" 59 (1964), 789-822; 60 (1965), 5-32.

(5) La carta reial de protecció més antiga que he trobat és del 2 de juliol de 1306 i fou concedida per Jaume II a "*Johannes Andree de Montesquivo, clericum procuratorem generalem in Hispania ordinis monasterii sive hospitalis sancti Marcialis de Limotgin*": ACA, Canc, Reg. 203, fol. 170r. La data que hi consta és "*quinto nonas junii*" però penso que el mes és equivocat.

(6) Vegeu, per exemple, el formulari del bisbe de València, del darrer quart del segle XIV, descrit a "Universidad. Revista de cultura y vida universitaria" 11 (Saragossa 1934), pàgs. 319-340.

(7) El text ha estat publicat per E. LIAÑO MARTINEZ, *El testamento de Jaume Marçal de Montblanc*, "Universitas tarraconensis" 1 (1976), pàgs. 83-90. Es llegeix amb molta pena perquè la transcripció és menys que mediocre.

El projecte concebut pel nostre obscur personatge, doncs, de convertir l'hospital de Montblanc en monestir, amb un hospital annex per als indigents o malats que volguessin acollir-s'hi, per força havia de trobar una bona predisposició i fins i tot entusiasme entre els prohoms de la vila, els quals no dubtaren a constituir-se en padrins de la iniciativa i donar la cara en els passos oportuns que calia fer a la cancelleria reial, i, a través d'ella, a la cúria pontifícia, perquè el monestir i el nou hospital es convertissin de seguida en una realitat.

Les gestions a la cort reial, que aleshores es trobava a Saragossa (abril de 1391), segurament es feren mitjançant la influència de l'infant Martí, que des de quatre anys abans ja era duc de Montblanc i, per tant, senyor natural de la vila. Amb les seves recomanacions no fou gens difícil de convèncer el monarca i el consell reial de la utilitat o conveniència del projecte, i obtenir de la cancelleria els documents oportuns i necessaris per a la futura fundació: per l'un cantó, la súplica del rei al papa perquè fes expedir, en favor de la vila i dels prohoms de Montblanc, la butlla fundacional del monestir que ells devotament pretenien construir, sota l'advocació de sant Marçal, concedint-li totes les gràcies i privilegis dels altres monestirs benedictins (doc. 1) ⁽⁸⁾; i per l'altre cantó, el privilegi solemne del mateix rei, en pergamí i amb el segell reial pendent, facultant l'infant Martí, la universitat i els prohoms de Montblanc, per a l'erecció dels dits monestir i hospital (doc. 2).

No crec gens casual, sinó ben deliberat, que la súplica del rei al papa s'entretengui a fer l'elogi del clima de Montblanc i indiqui la vila i els prohoms com a promotors de la iniciativa piadosa, mentre deixa de mencionar l'existència prèvia de l'hospital i no al·ludeix gens a l'abadia de Llemotges, la qual, en bona lògica, havia de patrocinar l'obra futura i li corresponia, per dret, l'administració de l'hospital ja existent i del futur monestir. El camuflatge de les intencions i el silenci, en aquests primers documents, sobre el veritable promotor de la iniciativa, ens donen peu per sospitar que la intenció final del monjo procurador de l'abadia, de Llemotges era, precisament, desvincular-se de l'abadia central.

L'estratègia estava força ben calculada. Tampoc no és casualitat que el privilegi reial fundacional estableixi taxativament que totes les

(8) A més de la súplica al papa, s'expediren també cartes de recomanació a quatre cardenals, un dels quals es deia, precisament, Huc de Sant Marçal. El procediment era ordinari. Ha estat estudiat i exposat a "Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens. Erste Reihe" 17 (1961), 72-233.

almoines destinades a sant Marçal que d'aleshores endavant es col·lirien als dominis del rei Joan, havien de dedicar-se als nous monestir i hospital de Montblanc, i el seu superior en tindria l'exclusiva d'administració, tant en la designació dels col·lectors com en la recollida efectiva final de les almoines. Amb aquest argument fou fàcil de convèncer el consell reial sobre la conveniència del projecte, ja que significava potenciar una institució autòctona i restringir una mica la sagnia de diners cap a l'exterior; allò que en realitat obtenia el promotor, però, precisament en benefici propi, era una font d'ingressos i un àmbit de poder temporal.

D'acord amb la lògica interna que els fets i els documents ens van descobrint, ja no ens sorprendrà gens el tercer document de l'Apèndix, on consta que els deu florins d'almoina que el maig de 1391 la reina Iolant concedí "en ajuda de les despeses que havien fetes en un monestir e spital qui són stats fets en Montblanch", els cobrà fra Joan Lunegra, usant encara el títol de procurador de l'abat de Sant Marçal de Lletotges (doc. 3). Ell és, si no m'erro, el promotor interessat personalment en la fundació del frustrat monestir, que utilitzà els prohoms de Montblanc i, a través d'ells, l'infant Martí i el rei Joan, com a peons de la seva estratègia personal, encaminada a l'obtenció fàcil d'una prebenda presumptament lucrativa: ni més ni menys que el priorat del nou monestir, convertit en centre rector del culte a sant Marçal als dominis de Joan I. "Fundeu un monestir —venia a dir-los—, proporcioneu-li bones rendes, que jo ja em cuidaré d'administrar-lo". I els altres, babaus, s'hi avingueren i no hi estalviaren retòrica.

L'esglaonament cronològic dels documents fa pensar que s'obtingué fàcilment la butlla papal sol·licitada pel rei Joan, i que el mateix any 1391, només cinc mesos després dels primers passos fundacionals, el nou monestir ja estava en vies de convertir-se en una realitat. És molt revelador, però, que d'aquell mateix any datin els primers símptomes de dificultats: per l'un cantó, el capítol de Mallorca s'incautà les almoines collides a l'illa amb aquella destinació, potser perquè prèviament no havia estat autoritzada la seva col·lectoria (doc. 4) ⁽⁹⁾; i per l'altre cantó, davant l'escassetat de numerari, insu-

(9) Uns anys abans, el 17 d'agost de 1365, el rei Pere ja havia escrit al bisbe de Mallorca queixant-se perquè havia detingut "*Andreas Souto, donatus et procurator hospitalis sancti Marcialis civitatis lemovicensis, ordinis sancti Benedicti*", que tenia llicència reial per passar a l'illa, predicar-hi els miracles del sant i recollir les almoines: ACA, Canc, Reg. 1423, fol. 136r-v. Al foli anterior hi ha la carta al governador perquè no permeti que sigui molest.

ficient per a la construcció del monestir i l'assistència als indigents de l'hospital, hom sol·licità a l'infant Martí, amb risc de perdre les posicions ja adquirides, que escrivís al papa perquè erigís el nou monestir —donant-lo, doncs, com a ja existent—, en cap i patró de totes les esglésies i monestirs d'Espanya, presents i futurs, dedicats a sant Marçal, i concedís indulgència plenària als qui consignessin almoines, fundessin beneficis, elegissin sepultura, visitessin o es fessin confreres del nou monestir (doc. 5) ⁽¹⁰⁾.

Al meu entendre, es tractava d'una gestió extrema, massa ambiciosa, farcida d'inconvenients. Primerament, la cort pontifícia no solia concedir indulgències grasses com les que l'infant Martí sol·licitava, si les peticions no anaven acompanyades d'una bossa de diners, amb tarifes ja establertes; i els diners no sembla pas que sobressin ⁽¹¹⁾. En segon lloc, les pretensions del superior del nou monestir de Montblanc l'enfrontaven obertament a l'abadia de Llemotges, ja que retallaven l'àmbit de la seva jurisdicció; en cas que la cúria papal hi hagués accedit, hauria estat molt fàcil de revocar-ne la concessió. I en tercer lloc, l'intent de suprimir la competència provinent dels altres procuradors de l'abadia, escampats pels quatre regnes cristians hispànics, per força havia de topar amb els que hi havien trobat un *modus vivendi*.

Algú hi havia, certament, disposat a fer tots els possibles perquè el monestir de Montblanc no tingués l'exclusiva de les almoines de sant Marçal ni prosperés gens. Li convenia molt. Es deia Bernat de Planjols, no era monjo sinó clergue ordenat, i des de feia almenys vint anys es guanyava la vida fent de procurador de l'abadia de Sant Marçal de Llemotges i recollint almoines. L'any 1387, quan Joan I accedí al tron, ja féu per manera d'obtenir de la cort el rescripte de capellà reial, cosa que, a més de procurar-li un tracte preferent per part dels oficials reials, el posava a recer de la jurisdicció eclesiàstica ordinària ⁽¹²⁾. Sis anys més tard, el 1393, després de l'intent d'aquell

(10) En aquest document, l'infant Martí al·ludeix a concessions que ell, com a senyor de Montblanc, havia ja atorgat per a la fundació i prosperitat del monestir. No n'he trobat rastre als seus registres conservats.

(11) Recordem, per exemple, que quinze anys abans el rei Pere concedí 60 lliures per *ajudar* a cobrir les despeses de la concessió d'indulgències i privilegis a la capella de santa Anna, prop de Montblanc. El document fou publicat a les "Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona" 6 (1898), pàgs. 423-578, núm. 43.

(12) ACA, Canc. Reg. 1891, fol. 134r-v, en data Barcelona 10-V-1387. Diu que ja havia estat capellà del rei Pere; deu ser el mateix, doncs, que apareix al document transcrit a la nota 3, de l'any 1373, puix que coincideixen els noms, els oficis i, aproximadament, els cognoms. En aquest document és escrit "de Planeolis", i als altres tres que citaré, "de Planiolis".

altre procurador, que era o es deia monjo, de crear-se una prebenda a Montblanc, tornem a trobar el prevere Bernat de Planjols impetrant i obtenint de la cort reial documents molt importants per a l'exercici de la seva professió: una circular del rei atorgant-li la seva protecció especial com a procurador de l'abadia de Llemotges i col·lector de les almoines de sant Marçal (13); i una llicència per delegar col·lectors o baciners a cada localitat dels dominis de Joan I, amb franquícia de lleudes, peatges, barres i altres impostos (14). Encara aconseguí una carta particular del rei al bisbe d'Elna queixant-se que hagués fet detenir i segrestar els béns que el seu capellà Bernat de Planjols tenia a Perpinyà, per valor de 54 florins, i exigint-li que els hi retornés (15). No cal pas que afegim que en aquests documents ja no es fa cap menció del monestir de Montblanc, el qual, només a dos anys de distància del projecte de la seva fundació, ja sembla estar completament abandonat (16).

Pel que es veu, els interessos creats de Bernat de Planjols prevalgueren pel damunt de les ambicions de fra Joan Lunegra. La disposició solemne del rei Joan de constituir el nou monestir en el centre irradiador del culte a sant Marçal a les seves terres, intentat ampliar després a tota Espanya, es convertí de seguida en paper mullat. L'obra que amb tanta habilitat fra Joan Lunegra havia projectat bastir a Montblanc com a pedestal a les seves ambicions personals, no ha deixat més rastre visible, potser, que el bell finestral gòtic que encara avui podem admirar en una de les parets de la capella.

Tal com he anunciat al principi d'aquestes notes de comentari, si ens deixàvem portar del triomfalisme i dels artificis retòrics dels documents quan parlen de la fundació del monestir, en trauríem unes conclusions falses i equivocades. Ara, en acabar, la impressió que l'anècdota ens produeix és més aviat penosa, gens gloriosa i amb força trets negatius per a tots els que hi intervingueren: els uns, ambiciosos, usant d'astúcia; els altres, ingenus, deixant-se entabanar. El rei, el duc i els prohoms no hi representen un paper gaire lluït, i sembla demostrar-se que tenien una visió política molt estreta i calçaven pocs punts. Si algú se'n sorprèn, és que estava mal informat. Si algú se sor-

(13) ACA, Canc. Reg. 1905, fol. 67v, en data València 10-V.1393.

(14) ACA, Canc. Reg. 1905, fol. 70v-71r, en data idèntica.

(15) ACA, Canc. Reg. 1855, fol. 85v, en data de l'endemà.

(16) En una circular del rei Martí, datada el 15 de març de 1400, acordant la seva protecció als procuradors de l'abadia i hospital de Llemotges, sense mencionar cap nom, tampoc no es fa al·lusió a Montblanc: ACA, Canc. Reg. 2194, fol. 117v-118r.

prèn també de veure uns eclesiàstics, professionals de les coses divines, moguts per unes ambicions mesquines, és també que estava mal informat. Ben mirat, no podia ser altrament. L'abadia de Llemotges es trobava aleshores en el punt més baix de la seva decadència i, amb paraules d'un historiador, "ja no hi havia gens de vida intel·lectual, ni fundacions piadoses, ni pelegrinatges; la regla conventual ja no hi era observada, la moralitat havia desaparegut, (...) els mals monjos havien esdevingut legió, els plets i les violències es multiplicaven i la simonia més descarada regnava arreu" (17).

Les èpoques i els fets històrics tenen una coherència interna. Si l'estat de l'abadia era tal com el retraten els mots precisos de l'historiador francès, no podem esperar que els procuradors que aleshores actuaven a les nostres terres fossin un exemple d'abnegació, de despreniment, de pietat i de les altres virtuts predicades sovint pels eclesiàstics, i de vegades, fins i tot, practicades.

(17) A. LEROUX, *L'abbaye Saint-Martial de Limoges. A propos d'un livre récent*, "Annales du Midi" 13 (1901), pàgs. 457-499.

APÈNDIX DOCUMENTAL

1

Saragossa, 20 d'abril de 1391

Súplica del rei Joan I al papa Climent VII perquè concedeixi al monestir de Sant Marçal que els prohoms de Montblanc volen construir a la vila, les gràcies de què gaudeixen els altres monestirs benedictins.

Pro hominibus ville Montisalbi.

Beatissime Pater. Tanto erga pia et salubria opera propensius sublevamur quanto ad ea votivis affectibus personas Deo devotas procliviores sentimus pariter et attentas. Hinc est quod universitas et probi homines ville Montisalbi, diocesis terraconensis, sub nostri dominio constitute, vehementer ac sincera devocione tracti, cupientes Altissimo famulari, sub invocacione sanctissimi Marcialis apostoli infra dictam villam unicum affectent monasterium construere, in quo sub certo monachorum nigrorum numero divina officia valeant solempniter celebrari; et ad ea exercenda utique et peragenda presidia apostolica sentiamus jugiter opportuna, vestre Beatitudini ex corde humili deposcimus interventu quatenus universitati et probis hominibus dicte ville, que in saniori ac meliori parte regni nostri existit, dictum monasterium construendi licenciam nec minus gracias et privilegia per summos pontifices V. S. predecessores aliis ordinis sancti Benedicti monasteriis concessis nostri contemplacione honoris de gracia dignemini concedere speciali. In hoc nobis, Pater Sanctissime, V. S. gratiam faciet singularem, cui nec indigne reverenter assurgemus ad graciaram uberes acciones. Et conservet almam et S. personam ad votum dextera Dei Patris. Data Cesarauguste sub nostro sigillo secreto XX die aprilis anno a Nativitate Domini MCCCXCI. Rex Johannes.

Dominus Rex mandavit michi
Bernardo de Jonquerio. Probata

Al marge: X sol. jaq.

ACA, Canc, Reg. 1878, fol. 2v.

Al foli 3r hi ha copiades les cartes de recomanació de l'anterior als cardenals de Viviers, de Sant Marçal, de Poitiers i d'Agrefull.

Saragossa, 23 d'abril de 1391

Privilegi concedit per Joan I a la vila de Montblanc que faculta els seus prohoms per erigir un monestir i hospital i destinar-hi les almoines recollides a nom de Sant Marçal de Llemotges.

Ville Montisalbi.

Nos Johannes Dei gracia et c.^a, regalis celsitudinis providencia circumspic-
ta pia vota fidelium cura vigili et solerti accrescere cupiens, tunc benigno favore
prosequitur dum eorum pius intentus fervidis ac operosis affectibus adaugetur.
Attendentes igitur inclitum et magnificum infantem Martinum carissimum fra-
trem nostrum universitatemque et probos homines ville Montisalbi, infra princi-
patum nostrum Cathalonie constitute, que dicti ducis existit, ingenti ac fervida
devocione ductos, quoddam monasterium sub certo monachorum nigrorum nu-
mero divina officia celebrancium ad laudem Dei omnipotentis et eius beatissime
Matris sub invocacione et honore almi confessoris beatissimi Marcialis, ordinis
sancti Benedicti lemonicensis, necnon quoddam hospitale ubi Christi pauperes,
advene, peregrini et miserabiles persone oportunitis temporibus habitent hedificare
velle, cupientesque stabili animo et constanti devotum propositum dictorum
ducis universitatisque et proborum hominum ville Montisalbi prefate fine obtato
concludi, tenore presentium dicto duci universitatique et probis hominibus ante-
fatis graciose concedimus et licenciam plenariam impartimur quod infra predic-
tam Montisalbi villam possint dicta monasterium et hospitale sub invocacione
desuper annotata libere construere cum campanili, campana, ecclesia et claustro
et aliis dictis monasterio et hospitali pertinentibus et oportunitis; volentes nichilo-
minus ac quibusvis acaptatoribus seu eorundem procuratoribus monasterii me-
morati presencium serie expresse et de certa sciencia injungentes quod de omni-
bus et singulis acapteriis, demandis et aliis quibuslibet juribus ac elemosinis eis-
dem aut cuique insolidum eorum pie ac devote traditis et donatis, sub ire et in-
dignacionis nostre incurso, teneantur acaptatores predicti seu procuratores
eorum tam antiqui quam moderni et qui in futurum fuerint infra regna et terras
nostras ad acapterium deputati de his que pecierint, levaverint et exegerint, prio-
ri dicti monasterii et ordinis predictorum aut eius gubernatori qui nunc est vel
qui pro tempore fuerit complete ac integre respondere, adjicientesque ac serie
huiusmodi sub dictis penis eciam injungentes quod nullus dicta acapteria seu de-
mandas facere sive aliqua jura, lexa aut pia legata petere, exigere seu levare au-
deat infra dicta regna et terras nostre dicioni subjecta nisi de dicti prioris seu
gubernatoris dicti monasterii specialibus licencia et permissu; ac mandantes per
hanc eandem gubernatori Cathalonie eiusque vicesgerentibus qui nunc sunt et
pro tempore fuerint, vicariis, bajulis, consulibus rectoribusque locorum infra di-
cionem nostram constitutis ceterisque universis et singulis officialibus nostris
eorumque locatenentibus presentibus et futuris ad quos presentes pervenerint et
premissa ac eciam infrascripta pertinere quomodolibet dinoscantur quatenus

cum, quando et quociens per dictum priorem seu gubernatorem dicti monasterii qui nunc est ut preferitur et qui pro tempore fuerit ac monachos monasterii eiusdem super premissis exequendis utique et adimplendis ac ea tangentibus que ad comodi ac honoris incrementa prioris et monachorum monasterii prefati redundent et concernant requisiti fuerint, priori et monachis monasterii prelibati presentent auxilium, consilium et favorem, hancque nostram licenciam et concessionem teneant firmiter et observent et non contraveniant seu contravenire permittant si penas nostras antefatas cupiunt penitus evitare, quia nos attentis predictis sic servari eadem volumus et jubemus. In cuius rei testimonium hanc fieri et nostro pendenti sigillo jussimus communiri, datam Cesarauguste XXIII.^a die aprilis anno a Nativitate Domini M.^oCCC.^oXC.^o primo regni que nostri quinto.

Signum Johannis Dei gracia regis Aragonum et c.^a Rex Johannes.

Testes presentes fuerunt: Garsias, archiepiscopus Cesarauguste. Raymundus de Perilionibus et de Roda, Raymundus Alamanni de Cervilione, Aymericus de Cintillis et Poncius de Perilionibus, milites.

Signum Bernardi de Jonquerio, secretarii dicti domini Regis, qui mandato ipsius hec scribi fecit (...) et clausit.

Dominus Rex mandavit michi
Bernardo de Jonquerio. Probata

duc de Perelionibus et de Roda, Raymundus Alamanni de Cervilione, Aymericus de Cintillis, Poncius de Perilionibus, milites.

Signum Bernardi de Jonquerio, secretarii dicti domini Regis, qui mandato ipsius hec scribi fecit (...) et clausit.

Dominus Rex mandavit michi
Bernardo de Jonquerio. Probata

Al marge: Nichil pro jure sigilli, ad mandatum expressum domini Regis.

ACA, Canc, Reg. 1899, fol. 210r.- 211r.

3

Segon semestre de 1391

Nota de pagament del tresorer de la reina Iolant.

Item done a ffra Johan Lunegra, procurador del abat del monestir de Sent Marçal de Limoges, ab albarà de scrivà de ració scrit en Ceragoça a VIII dies del mes de maig del any MCCCXCI, los quals la senyora Reyna li manà donar en ajuda de les despeses que hàvien fetes en un monestir e spital qui són stats fetes en Montblanc, segons que.s conté en lo dit albarà, lo qual cobre, X flor. d'or.

ACA; RP, Reg. 518, fol. 55r.

Balaguer, 20 d'octubre de 1391

Carta del rei Joan a les autoritats eclesiàstiques de Mallorca representant-los per la retenció de les almoines destinades al nou monestir de Sant Marçal de Montblanc.

Lo Rey.

Com nós per la gran devoció que havem en sant Marçal, enguany stant en Çaragoça donam licència al maestre hospital de Sant Marçal de Limojes que poguessen acaptar per tota la terra e senyoria nostra, e d'açò que del dit acapte se trobàs se convertís e.s convertesque en I monestir e hospital del dit sant per nós començat construir en la villa de Muntblanch, e segons havem entès per lo procurador del dit monestir e hospital, vosaltres o als cunys de vosaltres vos havets aturats e retenguts los acptes e almoynes per los substituïts del dit monestir e hospital procurats, e açò en gran dan e perjudici del dit monestir e hospital de Sent Marçal, a vós e a cascun de vós pregam que com ne serets requests per lo procurador del dit monestir o per altra d'açò havent poder, los dits accptes e almoynes li vullats donar e liurar tota excepció e dilació a part posada si a nós co-beejats servir e complaure; e noresmenys lo dit procurador o altres del dit monestir e hospital qui en aquexa illa passaran en tots lurs fets fahents per lo dit monestir los hajats per recomenats donant-los consell, favor e ajuda si master ho hauran. E d'açò.ns farets servey, lo qual haurem per agradable. Dada en Balaguer sots nostre segell secret a vint dies de octubre en l'any de nostre Senyor M.º CCC noranta un. Petrus çà-Calm. Rex Johannes.

Dirigitur vicario, officiali, canonicis et capitulo
Sedis Majoricarum.

Dominus Rex mandavit michi
Bernardo de Jonquerio. Probata

Al marge: Nichil amore Dei quia mendicantes.
ACA, Canc, Reg. 1879, fol. 49r.

Barcelona, 20 de novembre de 1391

Súplica de l'infant Martí al papa Climent VII perquè concedeixi indulgències als qui destinin almoines al nou monestir i hospital

de Sant Marçal de Montblanc i, a aquest, la principalitat sobre les altres esglésies i monestirs de sant Marçal existents a tota Espanya.

Sanctissime Pater. Inter cetera nostris non parum affectibus insistencia est unum potissime ut cultus Altissimi ad eius laudem et gloriam hospitalitatesque et helemosine aliaque opera caritatis ad salutem animarum fidelium nostris temporibus augeantur, et per consequens tanto ardentius apud S.V. proinde preces nostras efundimus quanto speramus firmiter ad exaudicionis gratiam introduci. Hinc est, Pater Beatissime, quod cum universitas ville nostre Montisalbi, ubi ecclesia et hospitale sub beati Marcialis confessoris invocacione constructa existunt, videns quod propter temporalium indigenciam facultatum, mendici et pauperes ad illud convenientes hospitale recolligi et procurari non possunt, nec alias ibidem adimpleri misericordie opera sicut decet, pia quidem et salubri devocione propulsa, deliberaverit inibi quoddam satis notabile construere monasterium cum claustro, campanili, campanis et aliis ad huiusmodi necessariis et decentibus monasterium instituendo in eodem sufficientem numerum monachorum qui sub ordinis beati Benedicti regula invocacioneque preffati sancti Marcialis ibidem jugiter Altissimo famulentur, nos interna quidem affeccione dictum eorum sanctum propositum amplectantes et volentes eidem quem possumus dare locum, concessionem aliasque provisiones inde necessarias eidem universitati concessimus et mandavimus liberaliter expediri ut sic faccionis huiusmodi obsequiosii et caritativi operis efficiamur, si Deo placuerit, participes et consortes. Quesumus igitur, Pater Sanctissime, et pro dono petimus singulari ut predictum monasterium in dicta villa Montisalbi ut predicatur construendum in capud, patronum atque principium omnium aliarum ecclesiarum et monesteriorum sub invocacione sancti Marcialis in tota Spania constructorum et ammodo construendorum erigere, preficere; et ut erga eadem Christi fidelibus ardentius crescat devocio; omnibus vero penitentibus et confessis dictum monasterium visitantibus et confratribus sancti Marcialis in ipso monasterio suam eligentibus sepulturam, beneficia quoque seu capellanas aut aniversaria instituentibus in eodem, redditusque aut alia bona et jura eidem monasterio seu hospitali dantibus seu legantibus eorumque liberis et germanis necnon ipsis beneficiatis, procuratoribus et aliis administratoribus suisque familiis ac aliis qui utilitatem ipsorum monasterii et hospitalis qualitercumque procuraverint aut alias eisdem manus porrexerint adjutrices, indulgenciam suorum peccaminum concedere S.V. dignetur de gracia speciali, litteras apostolicas super premissis concedendo et mandando fieri et expediri, prout in talibus Sedes Apostolica consuevit. Almam personam vestram conservare dignetur Altissimus incolumem regimini sue sancte Ecclesie per tempora feliciter dilatata. Data Barchinone sub nostro sigillo secreto XX.^a die novembris anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo primo. Lo Duch.

ACA, Canc, Reg. 2079, fol. 122r-v.